

ALEXA KÁROLY

„Egy szó, mint száz...”

KOLOZSVÁRI PAPP LÁSZLÓ: HOLLÓ ÚR

Nemcsak azoknak, akik személyesen ott lehettek (mind kevesebben élnek már), hanem azoknak is, akik a mozihíradóban látták (utóbb, az új generációk szerencsésen a *Pergőtűz* című filmsorozat betiltott darabjaként), felejthetetlen élmény és emlék az a kora őszi nap 1940-ben, amikor a magyar honvédség a kormányzó vezérletével bevonult Kolozsvárra. A felszabadulásnak itt és ekkor ez a virágzuhatagos és könnyszakadásos pillanata a feltámadással egyjelentésű és egyenértékű volt – ki gondolt arra, hogy mi után, s ki merete elképzelni, hogy mi előtt... Az *erdélyi lét* mindennapos nagypéntekjei mintha örökre odalennének. Az őszi húsvétnek ez a Mátyás- szobor körül zajló öröme – itteni szóhasználat: örvendezése – egy babakocsit is görgetett. Hogy az a féléves kisfiú mit látott *abból a perspektívából*, azt mi aligha tudjuk elképzelni, mindenesetre biztosak lehetünk abban, hogy sokkal több és mélyebb ismerete volt a létezésről, mint a legérzékenyebb felnőttek. *Az a tudás* persze nála is a mélybe húzódott, mint valamennyiünkénél, hogy az ihletettség – ami azt jelenti, hogy álom és fantázia –, a szerencsésen föllelt történelmi analógiák, a múltat áthagyományozó közös történetek meg egyebek néha-néha meg ne kísértenék, mint mindannyiunkat: igen, ezt már láttam valamikor valahol, igen, ott voltam magam is, ott dőlt el a sorsom.

Miért zárnánk ki, hogy ez az élmény, ez a mitikus esemény *a közvetlen forrása* ennek a meg-megakadó, köveken bucskázó, néha megáradó, pizskot és napfényt sodró szövegfolyamnak, amelyet most Kolozsvári Papp László elénk bocsátott, aki 1940 tavaszán született Kolozsváron (vagy Kolozsvárt)? S aki valamikor a *Malomárok* című *ugyanide* (ebbe a „bruegheli” tájba) kötődő regénye kapcsán imigyen nyilatkozott: „Azt a vízfolyásszerű folytonosságot próbáltam ábrázolni..., melyben az erdélyi magyar élet olyan bujkáló, villódzó, illékony, rejtőzködő, mint a víz, egyszersmind ugyanolyan konkrét, jelen való, szívós. Nem egykönnyen szárítható ki, föld alá búvik a szikkasztó hőségek idején.” Aki látta a Malomárok nevezetű – nem is tudni, mit, hiszen ez nem csermely, nem patak, nem ér, nem élővízcsatorna, noha mindegyik –, mondjunk, elorozva az író közkeletű leleményét, vízfolyást, amely valóban hol az utcai flaszter alá tűnik, hol a káposztáskertek suvadásaival cseveg, hol tanácstalanul és sötétlőn néz vissza, mintha végleg megállt volna, hol meg velencés grandezzával engedi, hogy szebb napokat látott s azokra emlékező, ódon belvárosi házak (mondjuk a Széchenyi térről) hátsó ajtóit reá nyíljanak. A Széchenyi térnek mai nevét ez a könyv nem árulja el, nem azért, mintha nem nevezték volna el, még hozzá arról a *lovasszoborról*, melytől farfelőli irányban ott szaglik és nyüzsög a piac évszázados izgatottsággal és nyugalommal, *murok* és *majorság*. Piac – és nem ahogy most írják, bár hasonlóan ejtik.

Kolozsvári Papp László könyvének epikus és történelmi jellegét alighanem az határozza meg, hogy az a térkép, ahol játszódik, *csak magyar utcaneveket ismer*. Ám az a város, amelyről szól, nem tagadja le, hogy igazából nem magyar város ma már, *csak magyar térkép*. Azaz: a könyvben leíródo utcanevek alatt, amelyek maguk is a történelmet kívánják jelenvalóvá tenni, ott az *igazi történelem*, amely, mit tagadjuk, olykor kivágott emberi belsőségeket használva ecsetként, vérrel kente le ezeket az utcatáblákat.

Akár látta a magyarok bevonulását-hazatértét *anno* az a féléves kisfiú, aki immár elterebélyesült szakállas (magyarhoni, Királyhágón *átsírült*) íróként a húszon inneni és a tízen jóval túli könyveinek egyikét kínálja a *magyar* olvasóknak, akár nem – ez az eset része élete magánlegendáriumának, s ennek következtében részese eme város, emez *élettel telített mappaváros* mitológiájának. Mert erről a

városról ma már csak a széptani igényű lódítások, csalimesék, anekdoták, rémlátomások, mondák képesek érvényes realitással szólni.

Amikor Kolozsvári Papp László könyvét felkavarva és mégis jóleső megnyugvással leteszszük – *igen, ez egy nagyon jó könyv*, mondhatni: ez az a könyv, ami évek, talán évtizedek óta ott mocorgott az író többi regénye mögött, kereste a szavait, a formáját, sőt talán ez az a könyv, regény vagy elbeszélésfüzér, egyre megy, ami végérvényesen *kijelöli írója helyét* a magyar irodalomban –, tehát, amikor behajtuk a könyvet, és eltűnődünk a borítón látható különlegesen nyugodt, mégis lidércnyomásos képen (Valentin Lustig kolozsvári, egyben *s természetesen* jelentős svájci piktor művén, akinek nevéhez egy románul írt kisregény is tapad, valamint az Izraelbe való, innen nézve *kivándorlás* életrajzi eseménye; a festmény címe: *Az erdélyi parasztasszony avagy két hold a régi Kolozsvár fölött*), miközben a képet elhelyezni próbáljuk valami imaginárius magyar-román-svájci-zsidó „artistikus” térben, s olyasfajta feladványokon medítálunk, hogy ez a téstaképzű asszony tompornagságú sajtja és tyúkméretű disznaja, sertéshossznyi répái és a zöld mezőbe elhelyezett kék virágvázája – a *csipor* szó használata is megengedett – társaságában miért is üldögél itt vajon, hiszen errefelé nincs piac, meg hogy ezt a rengeteg mindent miben is hozta ki és mi végre, s hogy ez itt, ahol vagyunk, a Feleki-tető-é, az eltűnt Fellegvár lábja, avagy a Hóstát (nem is olyan egyszerű a válasz, bármily csalékonyan ábrázoltatik is lentebb a Szamos, és tájoltatik túlhan a Szent Mihály-templom – meg, ugye, ha a három *összetartozó* domborzati tényből csak egy van *jelen*, az a másik kettőt is valahogy magába szívja), a kompozíció és *benne* az üdvtörténeti árnyékok meg fények a hagyományos nagypénteki ábrázolatoktól ihletettek, ezért a hegy neve is könnyen megfejtendő, ha a húsvéti ünnepkörben maradunk... ha nem is kötelező, azért ildomos befejezni a főtebb gyanútlanul meginduló, ám grammatikailag mind fegyelmezetlenebbül burjánzó mondatot.

Tehát: elolvastván és jellemezni próbálván a könyvet, számos megszorító jelző kínálkozik a „regény” vagy az „elbeszélés” szó elé. Vegyük a két legegyszerűbbet: ez egy „város”-regény, és ugyanakkor egy „keretes” elbeszélés. A könyvnek minden fontos jellemzőjét felfűzhetjük azokra a szálakra, amiket ez a két műfaji-műnemi megnevezés kínál. Ősi forma mindkettő, remekművek imponáló családja, ide kéredzkedik be most a *Holló úr* címet viselő könyv.

Az, hogy valamely nagyobb epikus mű tere és tárgya egy város, egyrészt korántsem magától értendő és nem is túl gyakori a magyar irodalomban, másrészt sajátos poétikai, elbeszéléstechnikai következményekkel jár. A múlt század közepe óta városon jobbára, s a lokálpatrióta literátorok nagy bánatára, a főváros értetik. A főváros azonban minőségileg egészen más tér és térképzet: a szocializációnak egészen más lehetőségeit és kényszereit kínálja, mint a város. Amely lehet város, azaz *urbs*, és lehet kisváros, mindközönségesen *oppidum*. Debrecen, Szeged, Pozsony, Győr, Pécs, Nagyvárad, s tegyük ide a megengedő stb.-t, valamint a kisebbek, a Kassa, Marosvásárhely, Temesvár vagy Kecskemét (stb.) nagyságrendűek bizony nem állíthatni, hogy a nemzeti életben betöltött szerepükhöz illő teret nyertek az irodalomban. S mit tegyünk a „szegény” Szombathellyel, Munkácsal vagy Miskolccal? Az ellenpéldák száma – persze – végtelen, de mégis inkább az olyasféle helynevek fényeskednek az irodalomban, mint Eger, Komárom és Podolin, Lócse, Zilah és Szekszárd, Nagyenyed, Kőszeg és Szabadka. A városokból inkább a körzetek, kerületek, háztömbök, terek és utcák a helyszínek, illetve a várossal összeszövődő környék, a civis-civil élet keretei, a létfenntartás és társas élet mozgáskörzetei. Nem a „sztyeppe magyar”, a „volgai lovas” mitikus városellenessége, ha van ilyen, munkál itt vélhetőleg, inkább az, hogy a szerves civilizációnak az a historikuma, ami Nyugat-Európában oly természetesen avatta a várost az idő és polgári lét természetes keretévé, sőt letéteményesévé, nálunk, a *keleti periféria nyugati szélén*, egy „kései” népvándorlás végső megállójában, katonai ütközősávban, fajták és népek kereszteződésében, a városokat összekötő földi és vízi utak hiányában nem, azaz csak állandó megszakításokkal működhettek, s nem avathatta még a pannon oldal római alapítású színhelyeit sem irodalmilag „hasznosítható” jelképes ponthalmazokká. (Nagyobb városaink németessége – nyelv, hagyományos szerkezet, elzárkózás stb. – maga is következmény.) Marad a „névtelen” kisváros, az udvarház, a kastély és környéke, a falu, s tovább szűkítve, a kocsmabelső, az iskola, a kert stb. – bárdolatlan elnagyoltsággal fogalmazva.

Kolozsvárt sem vonhatjuk ki az elmondottakból. Van ugyan néhány regény „róla” (Kuncz Aladártól Bálint Tiborig), ám inkább emlékiratok örökítik meg mint lakhelyet vagy a gyermekkor felnövelő táját. Elég hirtelenjében Szabó Dezsőre, Nagy Istvánra, Kacsó Sándorra utalni. A mustrában Kolozsvárt mégis *különös* helynek minősíthetjük – azért, mert Erdély fővárosa, egy viszonylag zárt tájegység központja, ahol a katasztrófa sokkal inkább a „természetes” tűzvész vagy járvány, mint a német maszlag vagy török áfium. Kolozsvár állandóságának legegyértelműbb bizonyossága és jelképe a Házsongárdi temető. Magyarországon nincs még egy ilyen gigantikus, századokat őrző, azaz a folyamatos létről (!?) tanúskodó sírkert. Hány magyar mondhatja el magáról, hogy ugyanott él, ahol öregapja vagy dédapja – fölkereshető – sírja domborul, süppedezik? A fővárost szülő városok, Pest és Buda temetői pár évtizedig éltek és élnek (!?)... ki tudja ma már, hogy a Lehel piacon tipródva, avagy a Naphegy kies lejtőin andalogva, az Erzsébet vagy a Kálvin téren átsietve, a Déli pályaudvaron vonatra várva stb., mindenütt régen elhaltakon tapod a láb! (Kolozsvár temetője okkal – sőt: ki- és elkerülhetetlenül – szerepel, s nem is egyszer, mint igencsak életes – !? – események helyszíne Kolozsvári Papp László munkájában is.) A temető jelenvalósága azt jelenti, hogy a jelenben ott él a múlt, hogy a lét biológiai vagy szociális szervességét és szervezettségét legfeljebb a történelem vonhatja kétségbe, tömegyilkosságokat rögtönözve. A temető lakói, a kísértetek szintén a város természetes tartozékai, miként a temetőőr, s ne mulasszuk el megjegyezni, hogy a *Holló úr* című könyv kistörténeteiben ez utóbbi sokkal alvilágibb figura, mint a temető nyughatatlan elhantoltjai.

Kolozsvári Papp László (szülő)városa a regényben olyan – régi jó szóval – földabrosz, amelyet az író benépesít szereplőivel, valamint a szereplők történeteiben életre kelő alakokkal. Azaz nem is egészen helyénvaló azt sugalmazni, mintha az író népességgel telítené az utcák, terek, köz- és szórakoztató intézmények hálózatát – a szereplőit mozgatja úgy, olyan folyamatos cikázással (jóllehet többnyire ballagva), hogy minél több régi (igazi) helynevet leírhasson. Minél több városi tájat – a hajdaniak is *valahogy* meglevők – mintázhasson meg. Nem egy utcára zsugorodik a világ – minden szomorúságával és reményével, szerepeivel, rettegésével, megőrzött és őrző emlékével, mint vásárhelyi elődjénél, Petelei Istvánnál. Petelei „egyetlen” utcájának nincsen neve – ebben a kolozsvári könyvben viszont a számolhatatlan sok utcanév többsége olyan grammatikai *jelölő*, amelyhez (a regény „anyaga” mintha ezt sugalmazná) nem biztos, hogy tartozik *jelölt*... Mindenesetre ezeken az utcaneveken rajzanak a történet alakjai, kocsmából ki és be, lakásból lakásba, térről dombra, néhai mozból ma is *floreáló* kertbe. A múlt valóságából a jelen valóságába és vissza, a szavakban és a szavak emlékeiben rajzanak az emberek, ezek a hús-vér kolozsvári árnyalakok a Monostor és az indóház, a Házsongárd és a Fellegvár között, horzsolva mindig a Mátyás királyról elnevezett teret.

Egy – hajdani – kolozsvári nagyságrendű város a legszélesebb és legtermészetesebb emberi kommunikáció kerete volt. (Beleértve persze a szociális, esetleg nemzetiségi és vallási különbözőségeket is ebbe a természetes és válságok nélkül működő beszédhelyzetbe.) Beszélgetés és helyi hírlap, legenda és vallomás, hallomás és világsajtó, anekdota, pletyka, borközi beszéd és sietős piaci szócsere stb. stb. egyforma és egymást föltételező sokszínűségben működött ebben az átlátható, tehát otthonos szerkezetben, abban a térben, ahol elvileg mindenki ismerhet mindenkit, és gyakorlatilag mindenki mindent tudhat a többiről, generációkra visszatanulva is. A kommunikáció itt aligha véletlenül idézi a latin *communitas* szót, amely egyszerre jelenti azt, hogy közösség, közösségi érzés, közlékenység és barátságosság.

A civil kommunikációnak ezek a városias kulisszákat feltételező fajtái Kolozsvári Papp László könyvének legjellemzőbb narrációs tulajdonságai is egyben – mind a beszédformákat, mind a beszédek által megformált tematikát nézve. A beszédben – legyen bármilyen rút vagy elsomorító, meghökkenítő vagy ijesztő éppen a téma – mindig meg-megvillannak a kedély színei, ez a tonalitás a jellemzője ennek a szüntelen társalgásban megnyilvánuló városi könyvnek, ami azt is jelenti, hogy a beszéd egyenrangúak között folyik, normális férfiak között, akiket összeköt a „szolidaritás”, amely elé nyugodtan odaérthetjük a „magyar” és „férfi”, és az „értelmiségi” és a „múlt iránti” jelzőt. A *regény főszereplője* egy asztaltársaság, amely úgy hódol kocsmázó szenvedélyének, ahogy azt Mikszáthtól és Krúdytól tanulhattuk – lapozzunk bele a *Sipsiricába*, a *Szent Péter esernyőjébe* vagy az *Utolsó szivar az Arabs Szürkében*-féle beszélgetésekbe –, amelytől mi sem áll távolabb, mint a duhajkodás – emlékezzünk

az *Egy magyar nábob* csárdai jelenetére vagy a *Pacsirta*, az *Úri muri* dárídóira. *Polgári rítus* a kocsmai estezés, nem az ital végett, de mindig a jól megválasztott italokra is ügyelve. Maga a tudatosított közösségi létezés, amely éppen attól oly bensőséges, hogy nagyon is pontos értesülései vannak az elidegenedettségről, ami *itt* nem csak a polgári lét szükségszerű velejárója, gyötrőbb az élmény, hiszen korántsem csak a magánnyal fenyeget, hanem a fizikai pusztulással is időről időre, de a nyelvbeni lét fölszámolódásával mindenképpen. Tanár, orvos, muzsikos, operaénekes, ügyész, orvos beszélget egymással előttünk, úgy figyelve a szóválasztás közben a hallgatóságra, hogy ezalatt miránk is, és el ne feledjük a kocsmárost sem, aki mindig kettős szerepéhez illően és méltóan viselkedik. A mese (a mesélés) azért lehet minden elbeszélés ősfarmája, mert feltételezi és stilsztikumában „meg is valósítja” a beszélő–hallgató közösségét – minden elbeszélés nosztalgikus álmát és letagadhatatlan célját.

Meglett férfiak mesélnek, a nyugállományba vonulás éveiben, még bent a nyüzsgő életben, de már kifelé ballagva az időből (ezért is nőhet bennük meg a múlt, a személyesen átélt és az azon túli – családi és kolozsvári, hiszen a kettő egy), jó mesélők, de még jobb hallgatók, minden elhangzott szóra „reflektálnak”, vagy egy történettel, vagy mukkanás nélkül, olykor óhatatlanul a saját sorsuk újragondolásával és egy-egy személyes epizód előhozásával. Olyan szakmák művelői – megjegyezhetjük: nem mindig hivatásként –, amelyekben az a közös, hogy sok emberrel kerültek-kerülnek hivatásszerűen kapcsolatba. Ezért tudnak oly sok történetet, s ezért tudnak olyan jól és annyiféle modorban mesélni. És éppen a „körbemesélés” közben válnak saját sorsuk főszereplőivé – az adoma és a gyónás meghatározhatatlan mezsgyéjén. A történet néha átfordul az életbe, ami a szóval indul, az gesztusokban és tettekben fejlődik tovább.

A város maga mesél, fordíthatnánk metaforikussá az imént mondottakat, mesél a város, tűnődve az emlékein, és attól sem idegenkedve, hogy a tények réseit legendákkal, a mondatközöket pletykákkal, az eltűnt tárgyakat víziókkal töltsse ki, helyettesítse, pótolja. A témák a szokásosak. Gyilkosságok, megsemmisítően nagy vagy furcsa-beteg szerelmek, nagylelkűség és féltékenység, keleti nosztalgiák, eltűnések és egyéb rejtélyek, árvíz, egy-egy kalandor feltűnése, csoda, amiről nem könnyű eldönteni, hogy az álom kegyelmi ajándéka, vagy egy szépen megélt élet jutalma. A történetek egy idő után a beszélgetésekben is összeszövődnek, mint valaha a valóságban és a képzeletben, vagy csak utalnak egymásra, mint Gárdonyi vagy Mikszáth ódon és felejthetetlen falulegendáiban.

Milyennek mondja magát ez a város, amely a maga térképpé kopárodásának (a lét helyét a szó veszi át, amíg... amíg vannak magyarul mesélők, bárhol) olyannyira tudatában van, hogy az egyik elbeszélés a térképet mint motívumot is szerepelteti? Ez a város, a valahai, a létező és ugyanakkor emlékekből megszöött polgári táj, létkeret és beszédhelyzet – milyen is? Lényegében olyan, mint a többi, ha a helyi színektől függetlenedni tudunk. Szemérmes és álszent, kalandhiányát fantazmagóriákban kiélő, leselkedő és barátságos, buja és szolid, természetes és perverz, világmépeben a giccsesség valami „zsigeri” történelmi érzékenységgel és emlékezettel keveredik, akik kirajzanak belőle, azok vagy visszajönnek előbb-utóbb, vagy ha nem, akkor is ott vannak – a mesékben, legendákban, koholmányokban. Két jelképes és naponta felkereshető centruma van a városnak, a *temető*, amely egyszerre maga a morbiditás és az enyhülést kínáló történelmi emlékezet, meg a *színbáz*, melynek hivatása az, hogy köznapi terepe legyen a látszat és a való egybemosódásának. Ez a város a *rögeszmések* városa is: van, aki órákat gyűjt és reparál, a másik a légyottra sietve nem az utcákon át, hanem a tetőket meghágva, izgalmas padlásokon átnyomakodva közelít várakozó szerelmeséhez, tarzani nosztalgiák moziélményének engedve, ám közben érzékeli a padlások zugaiban lappangó időt, szöszmötölő történelmet. Az erdélyi történelmi lét a maga zárványos jellegével – köztudomású – a távlatát nem leelő zsenialitás és valami elemi együgyűség keveredéseként hozta létre az ún. „*ezermester*” típusát is. Akad itt olyan, aki – ismert Edison-anekdotára hajazva – az ajtófélfába épít bele egy pénznyomó szerkezetet, kajánul figyelve, hogy az ajtónyitó vendégek erőlködése miként termeli-potyogtatja a hamis érméket. A másik a temetőpásztor, aki nem hagy semmit veszendőbe menni abból, ami napvilágon a rokonai könnyek hullása közben a földbe helyeztetett. Éjszaka megbontja a sírt, s a kitermelt deszkaanyag, szövet, ékszer mind hasznosítatik, a tetem lágy részei sertésekben alakulnak át újólag zsírrá és fehérjévé. (Mit sem tudva arról, hogy éppen ekkortájt a pesti bonctani intézet ázalékaitól baromfiak híznak, legalábbis Krúdy Gyula regényes följegyzései szerint.)

A város terepe ama nagy epikai témának, a *várakozásnak* is, amely Penelopé óta oly sok szép nőalakot teremtett az irodalomban és a mítoszokban. Amiről azt mondja az író, hogy „megkövesedett lelkiállapota minden kolozsvárinak, nőnek és férfinak, s ami abban csattan ki belőlük, hogy ez már nem mehet így sokáig. Aztán meghalnak, s anélkül, hogy fiuknak, unokájuknak valaha is örökbe hagyták volna, azokban is fölsejlik a galambszürke hamu alatti várakozás. Ez tesz széppé őket.” Ide kapcsolható – a csodavárást erdélyi létmagyarázattal kísérő mozzanathoz – az *örök vesztesek* helyi mitológiája is. „Arcukon az örök sikertelenség. Soha semmi nem sikerült nekik, nem is fog, ám az értelem ezt képtelen befogadni és feldolgozni. Ha az örök vesztes kolozsvári vagy erdélyi emberfajta tudná, hogy csak veszíthet, akkor, paradox módon, néha tán győzne is.” S ha kelepccébe kerül ez az emberfajta? „Ó, az a kolozsvári arc! Most is előttem van: a viccel-az-úr kifejezés, az elhúzott mosoly, amire aztán ráfut a felhő árnyéka, a génekből hordozott tapasztalás, ami tatártól, töröktől, örök Báthorytól mézszárló németig, be-beccsapó, vadul öldöklő oláhtól, járványokon át, nagy kolozsvári tűzvészekig kocsonyásodott meg benne.”

Az „oláh” szó olyan rafinált esetlegességgel íratik bele a fölsorolásba, mintha nem is ezzel a szóval lenne elmondható Erdély végromlása. A románok egyetlen helyen válnak szereplőkké a könyvben, vélelmezhetőleg ezért került a *Holló úr* című „epizód”, mert ott olyan kitüntetett helyzetbe, hogy magának a kötetnek is címet adjon. Az 1918-as beözönlés alvilági hadmenete, lefejezésekkel s mindennemű egyéb elképzelt vagy *csak megtörténhet* erőszakkal színezve, csak a kezdet. „A lassú kipusztítás, az észrevétlen elsorvasztás, melynek kezdete az egyik nemzedék élménye, végét azonban már nem éli meg, az egy másik nemzedék beteljesült tragédiája.” A térképáros még emlékezik, csak a valódi felejt, felejteni kényszerül mindent, ami hajdan megtartotta – a nyelvet és a históriát. A pusztulás perverz pszichózisára nézve hadd íródjék ide még néhány mondat az egyik elbeszélőtől, egy szerelmes história közepéről. „Meg akarom írni, urak, hogy a Trianon óta a történelmi idejét kitöltő erdélyi hét nemzedék hányféleképpen rokkann bele abba, amit tudomásul vett, feloldott, s amit a románok habzó, néha őrjöngő, legtöbbször némán meg-megbuggyanó kisebbségi érzése miatt nem tud élhető módon a magáévá émszteni. A jelenség napjainkra kezd komikus méreteket ölteni. A meglöpött üvöltve könyörög a tolvajnak, hogy nyugodjék meg! Nincs semmi baj! Kezdenek együtt valamit a közös házban. Nem kell földig rombolni az otthont csak azért, mert mindig akad valami apróság, ami azt juttatja eszébe a jövevénynek, hogy ez nem csupán az övé, a falfestés színe, mives rézkilincs, ódon könyv szaga, a mód, ahogyan egy asszony fölcsippenti a szoknyáját leüléskor, s ahogyan a másik asszony nem tudja fölcsippenteni a szoknyáját leüléskor...”

Ha térképet mondunk metaforizálva, érthetünk a szón fényképet is. „A majdnem polgár város véres, sorvadós történetéről nem készült álló- és mozgókép” – olvassuk, miközben érdekes képsorozattá áll össze retinánkon a könyvet illusztráló fényképek sora, egy bizarr párviadal kimerevített mozzanatai és egy anizkszgyűjtemény esetleges darabjai. Térkép és kollázs.

Az ilyesféle – vizualitással kacérokodó – mesélő szerkesztés az *álló idő* képzetét sugallja, de még inkább azt, hogy az idősíkok összezsúrtatása az *itteni lét* abszurditásait csak kiélezni tudja, megmagyarázni nem. Az itteni, *innen való* mesék és történetek lekerekített anekdotái vagy lebegtetett talányos esetei egy rendkívül valószerűnek mutatózó képzelte időt és tájat jelenítenek meg. A legelső oldalon olvassuk egy érdekes városi eset hangolásakor: „– Mikor is volt az? – kérdi a doktor, de Gordon úr ügyet sem vet rá.” A dolgok vannak, csak távlatuk nincs, a dolgok megtörténtek, de már nem alakítják a világot, csupán elmesélhetők. A mesélés nem a mese világmegváltó szerepéhez folyamodik itt, csupán elbeszélése valaminek, ami megtörtént. Ha ugyan.

A mesélés a kulcsszó a *Holló úr* című könyv epikus szerkesztményként való jellemzésekor. Olyan keretes szerkezet, miként azt az eddig elmondottak is sugalmazhatták, ahol minden történet „betét”. Fölsorolhatatlan azoknak a műveknek a száma, amelyek valamiféle keretbe helyezik a regényes léthez nem jutó, nem juttatható kistörténeteiket. Önkényesen Mikes Kelemen említsük ide csupán, aki „abban is” az erdélyi lét szimbolikus alakja, hogy távolra űzetvén hazájától, a moccanatlan időben fordítgatással mulattatja magát, egy francia keretes novellagyűjteményre akadva (nemesurak beszélgetnek versengve egymással) meg nem bírja állni, hogy Erdélybe ne „helyezze át” ezeket a meséket, s azt se, hogy *Mulatságos napok*nak címezze hazai megjelenésre nem is gondoló kéziratát.

Egy társaság folyamatos beszélgetése, folytatólagos történetmondása tehát, mint az az elmondottakból nyilván kiderült, a kerethelyzet, ám ez a szituáció önmaga mozdulatlan, nincs szó valamiféle „fő történetről”, amelynek legalább olyan súlya és jelentése volna, mint az őspéldáknak, az *Ezeregyéjszakának* és a *Dekameronnak*, ahova beágyazódhatnak a történetek. A Holló úr és barátai által megidézett, kitalált, esetleg eljátszott események nem rendeződnek semmiféle fikcióba. A keretet adó „főtörténet” maga a városi lét, beszélgetésekben és egzisztencián „túli” sorsokban megmutatva. Nem mutat semmi jel arra, hogy egy regény rejtőzködjön az elbeszélések szövevényében: a lét fragmentumok elegye, amit a szó enyvez össze, ideig-óráig, egy-egy társalgás múltékony idejére – vagy egy könyv szöveganyagául. A beszédhelyzet és a tárgy egybeesik térben, de elválik egymástól időben – van-e kedvezőbb helyzet a fantasztikum életre keltéséhez? Egy világról kell beszélni, ami van is meg nincs is, a valóságról, amely elhíhetetlen, a fantasztikumról, amely olyan, mintha az élet normális tere volna, maga a realitás. A groteszk és abszurd elemek természetes jelenléte ki mást idézhetne, mint a fantasztikusan reális Oroszországot megfogalmazó Gogolt, aki természetesen mestere volt a keretes elbeszélésszerkesztésnek is (*Esték egy gyikanykai tanyán*), de mint tudjuk, írt „pétervári elbeszélések”-et is... Itt Kolozsvár kockakövein egy levágott fej éppoly természetes, mint a színház fantomja.

Színház és Kolozsvár. Minden író akkor tud jelentőset alkotni, ha mozgósítani képes egy műben azt, amit nagyon ismer. Kolozsvári Papp László két terepet, tereptárgyat ismer nagyon: a színházat és Kolozsvárt. Ez a hajdani kulisszáitól is lassan elidegenedő, papirossá simuló város és színház természetes egybecsúsztatása a könyv legizgalmasabb leleménye. A színház, amely egyszerre reális tér, izgalmas helyszín, amely nem része a polgári létnek, mégis az teremti meg magának mint talmi és szép illúziók „fogyasztható” kínálatát – nos, ez a színház áll a város közepén. Tér és ihletforrás. Hasonlat és a létezés szinonimagyűjteménye. A *Rigoletto* és a *Nabucco*, a *Hamlet* és *Az álarcosbál*, a *Bánk bán* és *Szicíliai vecsernye* meg a többi éppoly valós mese, mint azok, amiket az alkalmi színházlátogatók, a Holló urak mesélnek magukról, úgy, mintha igazak volnának.

A *Malomárok* című régebbi könyve kapcsán mondja Erdélyről, az erdélyi városiasságról a szülővárosát nevébe is fölvevő író, de mondhatná erről a művéről is: „a könyv epikus anyagát kitevő egymásrautaltságot, belterjességet valóban ott lehet igazán tetten érni. Hadd tegyem hozzá: és még hol nem térségünkben?” És hogy mikor „játszódik” ez a könyv, soha meg nem tudjuk. És vajon azt, hogy hol is van *az a* kocsma, a Holló úrék törzshelye? (*Erdélyi Szépműves Céh, Kolozsvár, 1997*)